

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ КРИТЕРІЇВ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК АВІАЦІЙНОГО ФАХІВЦЯ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ (ЗГІДНО З НОРМАТИВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ 2019-2021 РР.)

REALIZATION OF STATE CRITERIA AND QUALIFYING DESCRIPTIONS OF AVIATION SPECIALIST IN THE PROCESS OF FOREIGN PREPARATION (ACCORDING TO THE REGULATIONS OF 2019-2021)

У статті проводиться аналіз державних критеріїв та кваліфікаційних характеристик авіаційного фахівця (пілота), а також з'ясовується їх значення, функції та засоби реалізації в процесі професійної іншомовної підготовки. Увага статті також акцентується на необхідності забезпечення державних критеріїв та характеристик авіаційного спеціаліста, враховуючи іншомовну підготовку, як необхідну умову та складову авіаційної освіти. У статті було досліджено на скільки діючі державні критерії та кваліфікаційні характеристики авіаційного фахівця сприяють і забезпечують ефективний процес іншомовної підготовки, враховуючи особливості професійної діяльності авіаційних фахівців, їх постійне перебування в іншомовному середовищі, потребу підтримки необхідного рівня володіння іноземною мовою. Проведено аналіз основних спеціальних компетентностей майбутнього авіаційного фахівця та принципи їх реалізації у процесі вивчення професійної англійської мови. Автор також звертає увагу на необхідність інтеграції професійного (спеціалізованого) навчання із процесом іншомовної підготовки. Зазначається необхідність суттєвої трансформації професійної діяльності майбутніх авіаційних фахівців, з урахуванням інтеграційних процесів, які визнаються сьогодні основною закономірністю розвитку педагогічної науки і освітньої практики. У статті також зазначено, що кожен заклад освіти, має право доповнити необхідні компетентності, що притаманні майбутній спеціалізації, адже сучасний, конкурентно-спроможний авіаційний навчальний заклад має брати до уваги, що успішність їх майбутнього спеціаліста залежить від системи та методики навчання, що поєднує усі сучасні освітні тенденції. Наразі найважливішою тенденцією освіти є її діджиталізація та іншомовна підготовка. Автор також задує необхідність використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) в процесі професійної іншомовної підготовки, адже традиційні методи підготовки авіаційних фахівців не в змозі забезпечити формування необхідних загальних і професійних компетенцій високоякісного професіонала нової генерації.

Ключові слова: іншомовна підготовка, компетентності, авіаційний фахівець, державний стандарт.

The article analyzes the state criteria and qualification characteristics of aviation specialist (pilot), as well as clarifies their importance, functions and means of implementation in the process of professional foreign language training. The article also focuses on the need to ensure the state criteria and characteristics of the aviation specialist, taking into account foreign language training as a necessary condition and component of aviation education. The article examines the extent to which the current state criteria and qualifications of aviation specialist contribute to and ensure an effective process of foreign language training, taking into account the professional activities of aviation professionals, their constant presence in a foreign language environment, the need to maintain the required level of foreign language proficiency. The analysis of basic special competences of future aviation specialist and principles of their realization are conducted in the process of study of professional English. An author also pays attention to necessity of integration of professional (specialized) studies with the process of foreign preparation. The necessity of substantial transformation of professional activity of future aviation specialists is marked, taking into account integration processes that confess today basic conformity to law of development of pedagogical science and educational practice. It is also marked in the article, that every establishment of education, depending on a professional orientation, has a right to complement necessary to the competence, that inherent to future specialization. All of it predetermines the necessity of quality changes for preparation of specialists of aviation profile and requirement in forming of new professional competences, what closely constrained with foreign preparation. Currently, the most important trend in education is its digitalization and foreign language training. The author also mentions the need to use information and communication technologies (ICT) in the process of professional foreign language training, because traditional methods of training aviation professionals are unable to ensure the formation of the necessary general and professional competencies of high-quality professionals of a new-age generation.

Key words: foreign language training, competence, aviation specialist, state standard.

УДК 378.14:629.7:001.89
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.3>

Нечепорук Я.С.,
канд. пед. наук,
докторант кафедри педагогіки
та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні вимоги до якості освітніх послуг в авіаційній галузі все більше набувають міжнародний універсальний характер і реалізуються в рамках можливостей авіаційних освітніх закладів та підприємств. В свою чергу, забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг вимагає

від спеціалістів авіаційних закладів освіти вести діяльність у відповідності із універсальною системою, що визначається міжнародними стандартами ISO серії 9000 та забезпечувати їх виконання враховуючи масштаби діяльності та галузеву специфіку: авіаційна безпека, безпека польотів, льотна придатність, надійне та ефективне виконання

персоналом своїх функцій в рамках державної та міжнародної авіатранспортної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Підготовка курсантів льотних навчальних закладів (далі – ЛНЗ) до професійної діяльності була предметом досліджень багатьох українських науковців, таких як: В. Асріян (формування спеціальних умінь у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній на основі міжпредметних зв'язків технічних дисциплін), О. Керницький (методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності), Р. Макаров (проекування теорій організації професійного навчання операторів авіаційних систем управління), О. Москаленко (теоретичні й методичні засади підготовки курсантів вищих льотних навчальних закладів до

професійної комунікації в особливих умовах), Г. Пухальська (формування комунікативної компетентності майбутніх пілотів цивільної авіації) тощо.

Компетентності як педагогічний феномен розглянуті в працях В. Безпалька, Е. Зеєра, І. Зязюна, Л. Петровської, Л. Пуховської, М. Розова, А. Хуторського та ін. Специфіка професійної компетентності фахівця з вищою освітою знайшла відображення в працях Н. Баловсяк, І. Бавшина, Б. Беспалова, Г. Герасеменко, О. Коваленко, Р. Невзорова, Т. Плачинди, С. Федорова та ін.

Виділяється напрям, пов'язаний із вивченням інноваційної компетентності фахівця (І. Дичківська, О. Ігнатюк, Л. Петриченко, М. Радченко, Г. Хмельницький, Л. Штефан та ін.).

Мета статті полягає у дослідженні та ґрунтовному аналізі державних критеріїв та кваліфікаційних характеристик авіаційного фахівця (пілота), а також у з'ясуванні їх значення, функції та засобів реалізації в процесі професійної іншомовної підготовки. Увага статті акцентується на необхідності забезпечення державних критеріїв та характеристик авіаційного спеціаліста, враховуючи іншомовну підготовку, як необхідну умову та складову авіаційної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

О.С. Ковальова зазначає, що в Україні поступово впроваджується компетентнісний підхід як базисний в отриманні вищої освіти. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав підвищення інтересу педагогів-науковців до проблем формування інноваційної культури, інноваційної діяльності та відповідних компетентностей у процесі підготовки фахівців різних галузей [4, с. 70]. В результаті нами було проаналізовано Стандарт вищої освіти бакалавра за спеціальністю 272 «Авіаційний транспорт» галузі знань 27 «Транспорт», що був затверджений та введений в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 18.11.2020 р. № 1436. Стандарт розроблено членами підкомісії № 276 «Транспорт» Науково-методичної комісії № 13 з транспорту та сервісу сектору вищої освіти

Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Цей документ дозволяє виокремити компетенції, що були визначені державою для отримання Першого (бакалаврського) рівня за окремою спеціалізацією.

Стандарт вищої освіти містить компетентності, що визначають специфіку підготовки бакалаврів зі спеціальності 272 «Авіаційний транспорт» та результати навчання, які виражають що саме випускник повинен знати, розуміти та бути здатним виконувати після успішного завершення освітньої програми. Вони узгоджені між собою та відповідають дескрипторам Національної рамки кваліфікацій. Заклад вищої освіти самостійно визначає перелік дисциплін, практик та інших освітніх компонентів, необхідний для набуття означених Стандартом компетентностей. Наведений в Стандарті перелік компетентностей не є вичерпним. Заклади вищої освіти при формуванні освітніх програм можуть вказувати додаткові компетентності і результати навчання. Заклад вищої освіти має право вводити додаткові форми атестації здобувачів вищої освіти [3, с. 4-6].

Інтегральна компетентність включає в себе здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності у сфері авіаційного транспорту або у процесі подальшого навчання із застосуванням положень, теорій та методів природничих, технічних, інформаційних та соціально-економічних наук, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Іншими словами, розвиваючи інтегральну компетентність майбутнього авіаційного спеціаліста, викладачам льотних закладів освіти слід брати до уваги, що інтегральна компетентність має реалізовуватись за допомогою іноземної мови. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми сучасний пілот має проявляти за допомогою іноземної професійної мови. Всі профільюючі предмети, що викладаються у вітчизняних авіаційних закладах мають бути, в ідеалі, продубльовані англійським варіантом. Слід наголосити, що для майбутнього фахівця авіаційної галузі не достатньо вивчати іноземну мову, як вивчають її більшість студентів технічних навчальних закладів. Ймовірність використання професійної іноземної мови в авіаційній галузі є стовідсотковою.

Отже, заради ефективної реалізації інтегральної компетентності майбутніх авіаційних спеціалістів слід враховувати важливість іншомовної підготовки у процесі подальшого навчання із застосуванням положень, теорій та методів природничих, технічних, інформаційних та соціально-економічних наук.

Загальні компетентності представлені більш широким переліком здатностей майбутніх авіаційних фахівців. Подібні компетентності мають бути

притаманні більшості спеціалістів професійних галузей. Прикладом можуть стати Загальна компетенція ЗК 01 та ЗК 02 (здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово та здатність спілкуватися іноземною мовою). Процес професійної іншомовної підготовки у вітчизняних льотних навчальних закладах має відбуватись з урахуванням обов'язкового використання як української так і англійської мови. Фахівці льотної галузі повинні володіти навичками сприйняття інформації професійного спрямування українською/англійською мовою та вміти трансформувати її у необхідні дії спеціалізованого характеру.

Особливу увагу слід надати ЗК 03 (Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій). Зазначена компетенція передбачає використання інформаційних та комунікативних технологій, що мають на меті покращення ефективності професійної діяльності авіаційного спеціаліста. Наразі, слід зауважити, що більшість таких технологій представлені англійською мовою. Отже, аби опанувати сучасні ІТ можливості, майбутній льотний персонал має поєднувати процес іншомовної підготовки та опановування інформаційних та комунікативних технологій. До прикладу, Герасименко Л.С. зазначає, що питання інформаційно-комунікативних технологій у сфері загальної та професійної льотної освіти викликає значну зацікавленість. Подібні засоби допомагають швидко моделювати різні варіанти напрямів розвитку подій та процесів, з високою точністю прогнозувати їх результати і обрати найбільш підходящий. Це є доволі актуальним для сучасного процесу діджиталізації освітнього процесу. Традиційні методи підготовки авіаційних фахівців не в змозі забезпечити формування необхідних загальних і професійних компетенцій. Наразі лише ІКТ здатні виконати завдання з формування високоякісного професіонала нової генерації, здатного швидко пристосовуватись до змін сучасного світу, готового до ефективної командної роботи, до критичного мислення та швидкого аналізу інформації [1, с. 165].

Загалом, більшість загальних компетенцій майбутніх авіаційних фахівців, таких як: здатність проведення досліджень на відповідному рівні, здатність розробляти та управляти проектами, працювати автономно та в команді, слід розвивати, враховуючи, що більшість компетенцій авіаційного фахівця слід реалізовувати в іншомовному середовищі за допомогою іноземної мови.

На рахунок спеціальних (фахових, предметних) компетентностей слід зазначити, що професійна іншомовна підготовка є безпосереднім підґрунтям для їх формування і ефективної реалізації. Візьмемо до прикладу СК 01 та СК 02 (Здатність дотримуватись у професійній діяльності вимог міжнародних та національних

нормативно-правових документів в галузі авіаційного транспорту; СК 02. Здатність аналізувати об'єкти авіаційного транспорту та їх складові, визначати вимоги до їх конструкції, параметрів та характеристик). В процесі формування даних компетентностей О.В. Цепкало зазначає, що особливу увагу слід приділяти підготовці навчального матеріалу, враховувати, що він має бути спеціально відібраний і методично організований, підлягати презентації і засвоєнню у процесі навчання, а також бути достатнім для практичного вдосконалення мовленнєвих вмінь та навичок, розвитку мови як засобу спілкування у реально заданих умовах [6, с. 64, 67]. Враховуючи, що в авіаційній галузі більшість матеріалів для засвоєння представлена англійською мовою, то його результативне опанування взаємозалежне із рівнем іншомовної підготовки курсанта/слухача.

Більша частина спеціальних компетентностей спеціальності 272 «Авіаційний транспорт» пов'язана із менеджментом та умінням ефективно налагоджувати виробничі, ремонтні та технічні процеси в авіаційній галузі (СК 05. Здатність розробляти та впроваджувати у виробництво технологічні процеси будівництва, експлуатації, ремонту та обслуговування об'єктів авіаційного транспорту, їх систем, оформлювати відповідну документацію, інструкції, правила та методики; СК 09. Здатність організовувати виробничу діяльність структурних підрозділів авіаційних підприємств та заводів, малих колективів виконавців (бригад, дільниць, цеху), щодо виробництва, експлуатації, ремонту та обслуговування об'єктів авіаційного транспорту, їх систем та елементів, включаючи обґрунтування технології виробничих процесів; СК 15. Здатність організовувати та виконувати взаємодію між задіяними підрозділами та службами з експлуатації засобів авіаційного транспорту та наземного забезпечення польотів авіації відповідно до встановлених технічних регламентів та ін.). Зазначені спеціальні компетентності майбутнього авіаційного спеціаліста завжди взаємозалежні із іншомовною професійною підготовкою. Сучасний, конкурентно-спроможний авіаційний навчальний заклад має брати до уваги, що успішність їх майбутнього спеціаліста залежить від системи та методики навчання, що поєднує усі сучасні освітні тенденції. Наразі найважливішою тенденцією освіти є її діджиталізація та іншомовна підготовка. Менеджер чи організатор робочого процесу в авіаційній галузі повинен мати достатній рівень володіння англійською мовою (Intermediate і вище). До прикладу, аналіз вакансій менеджерів вітчизняної авіакомпанії SkyUp Airlines показав, що однією із основних вимог є володіння іноземною мовою на рівні Intermediate і вище [5, с. 1].

Слід також зазначити, що Державою затверджено Довідник кваліфікаційних характеристик

професій працівників (Випуск 68 «Авіаційний транспорт»). Цей випуск зазначає характеристики професій керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців та робітників авіаційної галузі. Характеристики авіаційних професій розроблено відповідно до Методичних рекомендацій з уточненням кваліфікаційних характеристик професій працівників, урахуванням змін і доповнень до змісту робіт, які виникли під впливом упровадження досягнень науки, техніки, технології, організації виробництва та праці. У випуску враховано нові вимоги щодо розроблення кваліфікаційних характеристик і одночасно збережено наступність, традиції застосування і особливості будови раніше чинних «Єдиних тарифно-кваліфікаційних справочників», що залишились у спадок з радянських часів. Наразі в Україні діють Кваліфікаційні характеристики професій визначені у новому класифікаторі розробленому відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 4 травня 1993 року «Про концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики».

Посада «Пілот (другий пілот)» відноситься до категорії «Фахівці». Вона передбачає певні завдання та обов'язки. Пілот (другий пілот) має володіти технікою пілотування на рівні безпечного виконання польотів у разі, якщо командир повітряного судна за станом здоров'я або з інших причин не може виконувати свої обов'язки, дотримуватись правил передпольотного відпочинку. Зазначений авіаційний фахівець повинен вміти аналізувати і правильно оцінювати метеорологічну та аеронавігаційну обстановку в процесі підготовки до польоту та в польоті, у повному обсязі готуватись до польоту. Контролювати, відповідно до керівництва з льотної експлуатації та технології роботи екіпажу стан і готовність повітряних суден, перевіряти, щоб графіки центрування та завантаження задовольняли вимоги керівництва з льотної експлуатації. Знати і дотримуватись правил обачності, фразеології радіообміну і правил ведення радіозв'язку. Наразі в документі навіть не зазначається, що фразеологія радіообміну має здійснюватися англійською мовою, адже ця вимога передбачена Наказом Комітету по використанню повітряного простору України (Украеронавігації) від 27 жовтня 1997 року № 131 «Про затвердження Правил ведення радіотелефонного зв'язку англійською мовою в повітряному просторі України для персоналу обслуговування повітряного руху», Повітряним кодексом України (ст. 7, 13), Положення про використання повітряного простору України, затвердженого наказом Украеронавігації від 05.02.96 р. № 16/ДСК (zareєстрованого Міністерством юстиції України 09.04.96 р. за № 168/1193), та Конвенцією про міжнародну цивільну авіацію. До обов'язків пілота також відноситься своєчасна

доповідь командира повітряного судна в польоті про усі відхилення і несправності в роботі авіаційної техніки і устаткуванні повітряного судна та надання пропозиції з їх усунення. Другий пілот вживає за вказівкою командира повітряного судна заходи щодо забезпечення безпеки пасажирів та цілості повітряного судна, приймає рішення та дії відповідно до сформованої в польоті обстановки, якщо командир повітряного судна за станом здоров'я або з інших причин не може виконувати свої обов'язки. Виконує відповідно до керівництва з льотної експлуатації вихід на друге коло з висоти прийняття рішення (ВГР), якщо до цього моменту командиром повітряного судна не було прийнято рішення і не повідомлено екіпаж про виконання посадки або про вихід на друге коло. Другий пілот також оглядає відповідно до керівництва з льотної експлуатації повітряне судно після посадки і зарулювання на стоянку і доповідає командирі повітряного судна свої зауваження.

Пілот також повинен знати: Повітряний кодекс України; накази, постанови, керівництва, інструкції; керівні документи Міністерства транспорту України, Укравіатрансу, авіапідприємства (авіакомпанії), що регламентують діяльність цивільної авіації; положення про льотну службу; правила фразеології радіообміну і ведення радіозв'язку; Правила визначення робочого часу та часу відпочинку екіпажів повітряних суден цивільної авіації України; основи трудового законодавства, норми охорони праці, виробничої санітарії, протипожежного захисту.

О.Г. Каверіна зазначає про необхідність переходу льотної освіти на якісно новий рівень пов'язана із суттєвими трансформаціями функцій професійної діяльності майбутніх авіаційних фахівців, з урахуванням інтеграційних процесів, які визнаються сьогодні основною закономірністю розвитку педагогічної науки і освітньої практики. Все це зумовлює необхідність якісних змін у підготовці фахівців авіаційного профілю та потребу у формуванні нових професійних компетенцій. За таких умов проблема формування готовності майбутніх авіаційних фахівців до професійної комунікації набуває особливої актуальності, а її розв'язання потребує здійснення кардинальних змін у підготовці фахівців, зокрема, в організації процесу здобуття, засвоєння інтегрованих знань і набуття навичок їх застосування в практичній діяльності [2, с. 35, 37].

Підсумовуючи вищевикладене слід зробити висновок, що процес іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців має бути побудований таким чином аби забезпечити дотримання державних критеріїв та кваліфікаційних характеристик. В процесі формування професійних компетентностей льотний навчальний заклад має забезпечувати не лише викладання предмету

«Іноземна мова професійного спрямування», але й усіх профільюючих дисциплін іноземною мовою. У такий спосіб майбутній авіаційний спеціаліст буде конкурентно-спроможним на сучасному ринку праці та заздалегідь матиме досвід реалізації своїх професійних компетенцій у іншомовному середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасименко Л.С., Бондар А.Я. Аналіз інноваційної технології навчання авіаційної англійської мови «Climb Level 4». Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. 2020. Випуск 8. С. 168–173.
2. Каверіна О.Г. Інтегративний підхід до формування готовності студентів вищих технічних навчальних закладів до професійної комунікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. Г. Каверіна. – К., 2010. – 44 с.
3. Стандарт вищої освіти підготовки бакалаврів за спеціальністю 272 «Авіаційний транспорт», доступ: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/272-aviatsiynu-transport-bakalavr>
4. Ковальова О.С. Результати дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності моделі формування інноваційної компетентності майбутніх авіаційних фахівців у процесі вивчення безпілотних повітряних суден. Класичний приватний університет «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». 2020., № 72, Т. 2.
5. «Робота в авіакомпанії СкайАп», доступ: <https://skyp.aero/uk/career>
6. Цепкало О.В. (2014) Критерії відбору текстів для навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування студентів технічних спеціальностей. – Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – 2014. – №4 – С. 63–69.